

Nagy Réka

Profán ünnep

(Karáth Anita *Paneljazz* című kötetéről)

Különös élmény kézbe venni ezt a verseskötetet, amelynek már a címe is szokatlan: két idegen, de már meghonosodott szó meglepő és sokat sejtető találkozása. A „Paneljazz” kifejezésben, a szürke egyhangúság üzenete vágyakozva csendül össze a fantáziával, rögtönzéssel, kalandozással. Ha még ezen túlmenően is elgondolkodtató ellentétet vélünk kiérezni e két szó között, a kötetet továbblapozva láthatjuk, hogy sejtésünk nem volt csalóka: a látszólagos hétköznapiság a versekben inkább csak alaphang, felcsendülő szólám, amely tüstént polifon hangzásúvá bővül. Anyag, megdolgozandó matéria, s mint ilyen, átváltozásra vár. Hang, amely felszólít, olykor provokál. Ilyen a világ, mondja. Vagy inkább kérdezi. Küzdeni ellene nem kell, sugallják a versek, de megküzdeni vele annál inkább. A forma fegyverével, a nyelvvel, a hangzással. Játékkal, ha úgy tetszik. Karáth Anita verseiből nem is érződik ki tiltakozás a világ megtapasztalt szürkesége ellen, inkább szelíden kiszínezi a felületeket. Az egyszerűségre, a hétköznapi tárgyi világra lelki tartalmat vetít. Többszólamúság ez, amit e karcsú kötet költeményeiben végig nyomon követhetünk. A profán mindennapiságra emelkedettség, a panelvilág felidézett látványára arány, kiegyensúlyozottság íródik, a tárgyak és élmények több dimenzióban léteznek.

A címben említett panel, s a vele kapcsolatos városi szókincs, persze, közvetlenül az életünkre is utalhat, hiszen valamennyien beszéd- és gondolatsémákkal (panelekkel) élünk, dolgozunk, s többnyire nem adunk magunknak időt arra, hogy megállítsuk a pillanatot és képzeletben ezerfelé szaladjunk kalandozni. Mi nem vesszük a fáradságot, de a versek beszélője megteszi ezt helyettünk is, megmutatja, hogyan kell(ene) játszani. Nyelvekkel, szavakkal, közös világunk tényeivel, globalizációval, technikával, tudománnyal és információ-áradattal. Ebben a kötetben, mint minden jó költészetben

a felszín hallgat, de a mély beszédes. A felnőtt Aliz, igazi mai fiatal nő, aki időközben ízig-vérig bölcsész lett, titkok tudójaként Csodországban kószál, s könynyedén járkal onnan ki-be.

A címben és a versekben is többször használt idegen eredetű, de mai lexikánkhoz már hozzátartozó szavaknak, valamint a kulturális utalásoknak, ismét hangsúlyozzuk, fontos szerepük van, azt üzenik, hogy a kötet, amelyet a kezünkben tartunk, valójában többnyelvű. Ám olyan módon az, hogy a magyar nyelv változatai, verbális kódjai is át- meg átszövik. Ezáltal válik beszédessé ebben a lírai világban a szövegek közötti átjárás, az intertextualitás. Úgy is mondhatnánk, „palimpszeszt élményünk” van: a szavak mögött más kifejezések derengenek fel, a mondatoknak mindig visszhangjuk támad. A költő egyik versének címe is *Palimpszeszt*, jelezve az olvasónak az élmény tudatosságát. Valószínű, hogy a kötet lazán szőtt versformáival, természetes hangzású mondataival főként a mai nemzedéket szólítja meg, amelynek természetes közege ez a „globalizált tér”. Ám a költő játszik tovább, igen jó arányérzéssel, a tárgyi elemekkel és a magyar nyelvvel is, és így sikeresen átváltoztatja a megjelenített spontán többnyelvűséget zenei polifóniával. Ez a finom arányérzék végig nyomon követhető a versekben. Amint valami csupán profán lenne, mellette mindjárt ott a fennkölt,

„Ujjbegyeiddel felcsipegeted
A terítőről a morzsákat
Miközben szemhéjaid mögött
Planéták kékes fénye gyullad.”

Ahol testi intimitásról beszél, ott azon nyomban következik ellensúlyként valami transzcendens is: „tejút alatti csokolózás”. A test és a lélek összhangja ez. Mindkét pólus egyformán fontos, egyik instancia sem létezhet a másik nélkül.

A *Zoo York* című versben írja:

„Állatira hiányzol. / Ruharedőimben rejtegetlek”, s e két sor szintén jól példázza az említett kiegyensúlyozottságot. A profánul őszinte mondat után rögtön egy hármass alliterációt tartalmazó ragyogóan költői kifejezés következik, amely szinte vudu varázsigeeként csendül, s e mágikus mondat már-már kézzelfoghatóvá is teszi a vágyott kedvest. A számos idézésre kínálkozó mű közül a címadó verset választjuk rövid, elemzésre. Egy hétköznapi életkép jelenik meg: a beszélő vár valakit, akit szeret s egy panelház folyosóját látjuk. A szókinccs egyik rétege a panelvilág lexikája: korlát, ajtó, holmik, folyosó. Erre a profán képi világra épül rá egy második, finom zenei szólam, amelynek elemei a húr, felütés, refrén, andante, ringat szavak, s e zenei kifejezések által a hétköznapi színhely, a találkozás, az érzés emelkedetté válik, ünnepivé lényegül át.

„lépéseid között a korlát
húrjain játszanak ujjaid
becsukom szemem
felütéssel kopogsz az ajtón
köszönéskor ahogy ölelsz
lila magnóliák illatát kevered a gangon
frissen mosott holmik redői közé
a refrénre az ablakhoz simulnak páran
lábujjaikkal átveszik a lüktetést
csodálatos ahogy most vagyunk
andante ringatja a folyosót a kötél
az üvegtesten itt-ott párafolt
vasárnap lehet ilyenkor és nyár
pedig csak ennyi ami mára volt”
(*Paneljazz*)

A kötet pozitívuma az is, hogy versei tömörek, talányosak, miáltal megdolgoztatnak bennünket, olvasókat. Megvannak bennük azok az üres helyek, amelyeket a befogadónak kell kitöltenie, hiszen a jó irodalmi mű „lusta gépezet”, ahogy Eco írja, gyakran hagyja rá magát arra, aki a kézbe veszi. Jó példa erre a tömörségre, játékoságra a versekben sűrűn használt összetett szavak leleményes szétbontása, amely az eredeti kifejezéshez hol további tartalmat

rendel („ár.tér.”, „születés.nap.”), tehát mintegy magasztossá tesz, máskor viszont a bontással megfosztja a szót jelentésétől, (mint az „erkély. jelenet.”, vagy a „haj.korona.” esetében). Külön ki kell emelnünk az egymondatos *Grand Hotel de la Mer* című verset, amely szintén számos értelmezési lehetőséget kínál. Az „ablakokra néző tenger”, mint ironikus szöveg, már korántsem reklámizú, mint a hirdetésekben szereplő fordította. Ami nekünk, a mi civilizációnknak fontos, az lehet, hogy a másíknak kárt, vagy akár még szenvedést is okoz. Ugyanakkor a nézőpontváltás felveti azt a kérdést is, hogy valójában ki is az, aki figyel? Mi figyelünk másokat, vagy mást, esetleg éppen minket tartanak szemmel? Az ablakokra néző tenger képe egyszerre szomorú, ugyanakkor baljós érzetet is kelt. Egy mulandó világ néz szembe itt egy évezredes állandóval. Mindez egyetlen rövid sorban. Ez ismét a kitöltetlen helyek termékeny szerepét juttatja eszünkbe, ahogy Wolfgang Iser szölt erről *Der Akt des Lesens* (Az olvasás aktusa) című művében. Karáth Anita versei, mint korábban is utaltunk rá, megadják az olvasói értelmezésre az egyéni lehetőséget, s ezáltal költészete még közelebb kerül hozzánk.

Fontos említeni a kötet *Psyché*-verseit. Ezek mintha távolról Marno Jánost idéznék, akinek a mitológiai alak, Nárccisz az egyik lírai hőse, s így e két alak – bár nem tudhatjuk, hogy e párhuzam a szerző részéről szándékos-e – kontaktusba vonható, mintegy a mítosz által találkoznak. Ugyanakkor alkalmasint nagyobb jelentőségű, hogy ezekkel a *Psyché*-versekkel a költőnő tiszteleg Weöres Sándor lírája előtt, hiszen csakúgy, mint Weöres, képzeletbeli nőalakját egy későbbi, de mai értelemben reális kor világába lépteti be, mintegy valóságossá teszi, míg ezzel párhuzamosan irreálissá, mítosszá válik a hősnőt körülvevő realitás.

A *Paneljazz* című kötetben többnyire szabadverseket találunk, amely forma, csakúgy, mint az alkalmazott nyelv- és szóhasználat a kortárs irodalmi irányzatokra utal, modern életérzés kifejezője. Különösen szép kivétel a *Szókötés* című vers, amely szapphói strófában íródott, s azt bizonyítja, hogy a költőnőnek nem csupán a kötetlen, hanem a kötött versformákhoz is kiváló érzéke van. Várjuk tehát a sokat ígérő második kötetet.

(*Parnasszus Könyvek, 2011.*)